

APPLICATION OF IFRS 9 FINANCIAL INSTRUMENTS BY INSURERS

Maia Iankova Natchkova

UNWE, Chair “Accounting and Analysis” Sofia, Bulgaria, maianch@mail.bg

Abstract: The application of International Financial Reporting Standard (IFRS) 9 *Financial Instruments* by insurers requires to introduce a new model of impairment of the financial instruments they held for securing their obligations to the insured persons, insuring parties and beneficiaries under concluded insurance policies. Such new model of impairment has significant impact on the insurance companies’ financial statements due to the evaluation of their credit losses, which needs to be objective and weighted according to the probability of the information for future periods. The evaluation should be reasonable, justified, provident and authentic. The standard requires the insurers to carefully evaluate, as at each reporting date, if the credit risk has significantly increased in comparison to its initial recognition. Any significant increase of the credit risk for the insurers should be truly and fairly accounted for in their financial statements by presenting the development of the credit risk of a financial instrument and disclosing the recognition and amount of the expected credit loss. IFRS 9 *Financial Instruments* requires that all financial instruments should be initially measured at fair value, plus or less the transaction costs that are directly related with the acquisition or issue of the financial asset or the financial liability not stated at fair value through profit or loss. Insurers should present in details and by stages the disclosures by exposures to credit risk and expected credit losses for the purposes of not concealing the important differences between the financial instruments. The information disclosed by the insurers in their financial statements should be disaggregated by categories (by type of counterparty, geographical region, type of product or significant concentration of credit risks). By applying IFRS 9 *Financial Instruments*, insurers will improve the quality and transparency of their disclosures in the financial statements. To this end, they should reinforce their internal control on financial reporting in order to ensure the quality and reliability of the information presented in their financial statements.

Keywords: insurers, financial instruments, credit risk, expected credit loss.

ПРИЛАГАНЕ НА МСФО 9 ФИНАНСОВИ ИНСТРУМЕНТИ ОТ ЗАСТРАХОВАТЕЛИТЕ

Мая Янкова Начкова

УНСС, катедра „Счетоводство и анализ” София, Р България, maianch@mail.bg

Резюме: Прилагането на Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 9 *Финансови инструменти* от застрахователите налага въвеждане на нов модел на обезценка на притежаваните от тях финансови инструменти, които служат за обезпечения на техните задължения по сключените застрахователни полици към застрахованите, застраховачите и третите лица, ползващи се от застраховките. Този нов модел на обезценка има значителен ефект върху финансовите отчети на застрахователните дружества поради оценката на кредитните им загуби, която трябва да бъде обективна и претеглена по вероятността на информацията за бъдещи периоди. Оценката трябва да бъде разумна, аргументирана, икономична и достоверна. Стандартът изисква на всяка отчетна дата, застрахователите да оценяват внимателно дали кредитният риск се е увеличил значително след първоначалното му признаване. Наличието на значително увеличение на кредитния риск за застрахователите следва да бъде вярно и точно отразено в техните финансови отчети като се представи развитието на кредитния риск на даден финансов инструмент и се оповести признаването и размера на очаквана кредитна загуба. Изискванията на МСФО 9 *Финансови инструменти* са всички финансови инструменти да се оценяват първоначално по справедлива стойност, плюс или минус разходите по сделката, които са пряко свързани с придобиването или издаването на финансовия актив или финансовия пасив, неотчитан по справедлива стойност чрез печалбата или загубата. Застрахователите трябва подробно и поетапно да представят оповестяванията по експозиции към кредитен риск и очаквани кредитни загуби, с цел да не се прикриват важните разлики между финансовите инструменти. Оповестената информация от застрахователите във финансовите им отчети трябва да бъде дезагрегирана по категории (по вид контрагент, географски район, вид продукти или значителна концентрация на кредитни рискове). С прилагането на МСФО 9 *Финансови инструменти*, застрахователите ще подобрят качеството и прозрачността на оповестяванията във финансовите си отчети. За целта те трябва

да засилят вътрешния си контрол върху финансовата отчетност, за да гарантират качеството и надеждността на информацията, предоставена във финансовите им отчети.

Ключови думи: застрахователи, финансови инструменти, кредитен риск, очаквана кредитна загуба.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Прилагането на Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 9 *Финансови инструменти* от застрахователите налага въвеждане на нов модел на обезценка на притежаваните от тях финансови инструменти, които служат за обезпечения на техните задължения по сключените застрахователни полици към застрахованите, застраховащите и третите лица, ползващи се от застраховките. Този нов модел на обезценка има значителен ефект върху финансовите отчети на застрахователните дружества поради оценката на кредитните им загуби, която трябва да бъде обективна и претеглена по вероятността на информацията за бъдещи периоди. Оценката трябва да бъде разумна, аргументирана, икономична и достоверна. МСФО 9 *Финансови инструменти* (МСФО 9 Финансови инструменти, Официален вестник на ЕС, Регламент (ЕС) 2016/2067 на Комисията от 22 ноември 2016 година, L323, параграф 5.5.9) изисква на всяка отчетна дата, застрахователите да оценяват внимателно дали кредитният риск се е увеличил значително след първоначалното му признаване. Наличието на значително увеличение на кредитния риск за застрахователите следва да бъде вярно и точно отразено в техните финансови отчети като се представи развитието на кредитния риск на даден финансов инструмент и се оповести признаването и размера на очаквана кредитна загуба. Целта е информацията, отразена и оповестена във финансови отчети на застрахователите за обезценката на притежаваните от тях финансови инструменти, за оценката на кредитния риск и за оценката на кредитните им загуби, да отговаря във всички съществени аспекти на нормативните изисквания на счетоводния принцип за „Действащо предприятие“, за да могат застрахователните дружества да продължат дейността си в обозримото бъдеще. Застрахователите трябва да постигнат целите на оповестяването, според МСФО 7 *Финансови инструменти: оповестяване* и МСС 1 *Представяне на финансови отчети* като оповестят във финансовите си отчети притежаваните от тях финансови инструменти, дезагрегирани по категории (по вид контрагент, географски район, вид продукти или значителна концентрация на кредитни рискове) и размера на очакваната кредитна загуба от сделките с тях.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

МСФО 9 *Финансови инструменти* е нов стандарт за финансовите инструменти, приет от Европейската комисия през 2016 г. и влиза в сила за годишни периоди от 01.01.2018 г. Крайното му предназначение е да измести изцяло МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване*. Изискванията на МСФО 9 *Финансови инструменти* са всички финансови инструменти да се оценяват първоначално по справедлива стойност, плюс или минус разходите по сделката, които са пряко свързани с придобиването или издаването на финансовия актив или финансовия пасив, неотчитан по справедлива стойност чрез печалбата или загубата или финансовите инструменти да се класифицират и оценяват по амортизирана стойност. Новост при МСФО 9 *Финансови инструменти* е, че класификацията на финансовите активи при последващото им оценяване се извършва по амортизирана стойност, по справедлива стойност чрез другия всеобхватен доход или по справедлива стойност чрез печалбата или загубата при отчитане на следните *две условия*:

а) бизнес - моделът за управление на финансовите активи, и

б) характеристиките на договорните парични потоци на финансовия актив.

„Отнесена към застрахователните... договори, оценката по справедлива стойност предполага, че те следва да бъдат оценявани чрез определяне на нетната настояща стойност на бъдещите парични потоци, чрез прилагане на тест за адекватност на задълженията (б.а. – по Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Комисията от 3 ноември 2008 година за приемане на някои международни счетоводни стандарти в съответствие с Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета с последно изменение, МСФО 4 „Застрахователни договори“, параграф 15 – 19; Основни за заключения, параграфи от О394 до О3104). Определянето на измененията на така оценените парични потоци се признава всяка година в Отчета за печалбите и загубите и другия всеобхватен доход.“ (Маврудиев, Хр., (2018), Миланова-Цончева, Ем., Начкова, М., Маврудиев, Хр., „Счетоводство на застрахователите и осигурителите“, Издателски комплекс на УНСС, София, ISBN 978-619-232-116-1, с.137).

МСФО 9 *Финансови инструменти* характеризира и кредитния риск. Общите характеристики на кредитния риск могат да включват:

1) Вид инструмент;

2) Рейтинг за кредитния риск;

- 3) Вид обезпечение;
- 4) Дата на първоначално признаване;
- 5) Остатъчен срок до падежа;
- 6) Отрасял, в който се сбъдва;
- 7) Относителна стойност на обезпечението спрямо финансовия актив, ако тя оказва въздействие върху вероятността от настъпване на неизпълнение.

Стандартът въвежда изцяло променена методология за определяне на обезценката на финансовите инструменти като въвежда приложението на концепцията и подхода на „очакваната кредитна загуба”. Този подход изисква всички очаквани кредитни загуби от финансов актив, оценен по амортизирана стойност да се признават по-рано като се прилага модела на трите етапа:

1) Етап 1 – при първоначалното признаване на финансовите активи, оценявани по амортизирана стойност, които в момента на първоначалното признаване са извън зависимостта от степента на кредитния риск се прави обезценка за 12 – месечен период. При този етап няма събитие, което да е пряко свързано с възможни бъдещи загуби от притежавания финансов актив. Затова застрахователите трябва да обезценяват финансовите си активи на портфейлна (колективна) основа и да формират резерв от обезценка на финансови инструменти на базата на очакваните загуби за следващите 12 месеца, а не за целия срок на притежание на финансовия актив. Обезценката на дълговите инструменти, оценявани по справедлива стойност в друг всеобхватен доход, също се определя и измерва като се прилага методологията за обезценка на финансовите активи, отчитани по амортизирана стойност. „Очакваните кредитни загуби за 12 месеца не са нито очакваните кредитни загуби за целия срок на инструмента, които застрахователят ще понесе по финансови инструменти, по отношение на които той прогнозира, че ще настъпи неизпълнение през следващите 12 месеца, нито паричният недостиг, прогнозиран през следващите 12 месеца.” (Миланова, Е., (2017), „Съвместимост между МСФО 9 „Финансови инструменти“ и Базелската рамка за капиталови изисквания, Годишник на ИДЕС, София)

2) Етап 2 – при завишен кредитен риск се прави обезценка за целия живот на финансовия актив. Тази обезценка се прави при настъпване на относителна промяна в кредитния риск, а не от абсолютния кредитен риск към датата на отчитане. Промяната в абсолютния риск от неизпълнение, възникнала във времето не може да се сравни с промяната в кредитния риск поради наличието на връзка между очаквания срок на финансовия инструмент и риска от възникване на неизпълнение. Определена промяна в абсолютен размер на риска от възникване на неизпълнение ще бъде по-значима за финансов инструмент с по-нисък първоначален риск от възникване на неизпълнение в сравнение с финансов инструмент с по-висок първоначален риск от възникване на неизпълнение. Застрахователите трябва да включат всички финансови активи, за които от момента на първоначалното им признаване е настъпило значително влошаване на кредитното качество. Сбъднал се е кредитния риск и са настъпили събития, които са пряко свързани с възможни бъдещи загуби, касаещи обезценката на целия портфейл от финансови инструменти, който притежават застрахователите и не трябва да се свързва с индивидуалното обезценяване на конкретни финансови активи (например предоставени заеми и вземания от контрагенти). В този случай няма обективно доказателство за кредитна обезценка. Резервът от обезценка на финансови инструменти на този етап също се създава на колективна (портфейлна) основа и се определя въз основа на загубите за целия оставащ срок на финансовите активи от портфейла на застрахователя.

3) Етап 3 – при настъпване на неизпълнение се прави фактическа обезценка. Този етап се отнася за финансови активи, за всеки от които:

- в бъдеще се очакват загуби;
- настъпило е влошаване на кредитното качество, но това влошаване е индивидуално и е свързано с конкретни финансови активи;
- налице е обективно доказателство за кредитна обезценка.

Резервът от обезценка на финансови инструменти на този етап се създава въз основа на очакваните загуби за целия оставащ срок на финансовия актив, но загубите ще се оценяват не на портфейлна основа, а на индивидуална основа (по конкретни финансови активи).

За вземанията от застраховани и застраховащи се лица, от застрахователни брокери и агенти, от третите лица, ползващи се от застраховките и др., за активите по договори с клиенти, МСФО 9 *Финансови инструменти* допуска застрахователите да използват опростен модел за изчисляване на обезценката им, но да се запазва и при него концепцията за „очаквани кредитни загуби”.

Застрахователите трябва подробно и поетапно да оповестят във финансовите си отчети:

1. Експозициите си към кредитен риск и очаквани кредитни загуби, с цел да не се прикриват важните разлики между финансовите си инструменти;

2. Ефектът от прилагането на МСФО 9 *Финансови инструменти* върху счетоводната им политика и върху стойностите и класификацията на активите и пасивите им.
3. Ефектите от направените преизчисления и рекласификации, свързани с притежаваните от тях финансови инструменти, с операциите и резултатите на застрахователните дружества по отношение на: вземанията от застраховани и застраховащи се лица, от застрахователни брокери и агенти, от третите лица, ползващи се от застраховките, от съзастрахователи, презастрахователи и цеденти, от свързани лица, парични средства и парични еквиваленти, други дългосрочни капиталови инвестиции;
4. Значителното увеличение на кредитния риск;
5. Методологията за определяне на очакваната кредитна загуба и информация за бъдещи периоди.

Измерването на очакваната кредитна загуба изисква оценката на очакваните парични дефицити да се отрази на паричните потоци, очаквани от осъществяването от застрахователите операции с притежаваните от тях финансовите инструменти, представляващи покрития на задълженията им за изплащане на застрахователни суми и обезщетения към застрахованите лица или към третите лица, ползващи се от застраховките, и са неразделна част от договорните условия по сключените застрахователни полици и не се признават отделно от застрахователите. Разпоредбите на МСФО 9 *Финансови инструменти* изискват от застрахователите да оповестяват в техните Отчети за печалбата или загубата и другия всеобхватен доход, когато финансово обезценен финансов актив в последствие бъде излекуван, т.е. да се отрази и оповести резултатът от възстановяването на загубите от обезценка, свързани с реинтегрирането на финансовия актив, който е бил обезценен в предходен период, но в текущия период е дооценен.

Изискванията на Закона за счетоводството на Р България, (2019), Обн., ДВ, бр. 95 от 8.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл.изм. в ДВ бр. 96 от 06.12.2019 г.) към финансовите отчети за вярно и честно представяне на информацията в тях касае и необходимостта от оповестяване от страна на застрахователите на очакваната кредитна загуба за притежаваните от тях финансови инструменти. Оповестяването на очакваната кредитна загуба се налага, за да могат потребителите на финансови отчети правилно да я оценят и да преценят каква е степента на кредитния риск относно сключените застрахователни договори и задълженията на застрахователите по тях за изплащане на застрахователни суми и обезщетения към застрахованите лица или към третите лица, ползващи се от застраховките. Тези изисквания се отнасят както за качествените, така и за количествените оповестявания относно моделите за определяне на очакваната кредитна загуба като ключови предположения, параметри, резултати. Предоставянето само на качествени оповестявания за моделите за определяне на очакваната кредитна загуба не е достатъчно, за да могат потребителите на финансовите отчети да разберат естеството и степента на финансовите рискове, произтичащи от притежаваните от застрахователите финансови инструменти. Затова е необходимо застрахователите да оповестяват във финансовите си отчети какви са количествените параметри на очакваната кредитна загуба от техния портфейл от финансови инструменти, какви са критериите и параметрите за определяне на значително увеличение на кредитния риск по отношение на финансовите им инструменти и обяснения относно това как е използвана информацията за бъдещи периоди при определянето на очакваната кредитна загуба. Застрахователите трябва да оповестят във финансовите си отчети и направените анализи за чувствителността на очакваната кредитна загуба към предположения и параметри, залежали в начините на нейното изчисляване в отделните етапи, както и причините за тази чувствителност. Оповестяването на чувствителността на очакваната кредитна загуба във финансовите отчети на застрахователите трябва да отразява настъпилите съществени промени в различните категории финансови инструменти, притежавани от тях, включват значителна преценка и/или несигурност на оценката, за да се даде възможност на потребителите на техните финансови отчети да преценят естеството и степента на финансовите рискове, произтичащи от притежаваните от тях финансови инструменти. (параграф 129 от МСС 1 *Представяне на финансови отчети* и параграф 1 от МСФО 7 *Финансови инструменти: оповестяване*, МСФО, (2016), Официален вестник на ЕС, Регламент (ЕС) 2016/2067 на Комисията от 22 ноември 2016 година, L323).

Измененията на МСФО 4 *Застрахователни договори*, приети с *Регламент (ЕС) 2017/1988* (от ноември 2017 г.) позволяват на предприятията, които предимно извършват застрахователни дейности, да отложат датата на влизане в сила на МСФО 9 *Финансови инструменти* до 1 януари 2021 г. Резултатът от това отлагане е, че застрахователните дружества могат да продължат да докладват и оповестяват във финансовите си отчети съгласно действащия МСС 39 *Финансови инструменти: признаване и оценяване*. Измененията на МСФО 4 *Застрахователни договори* също позволяват на предприятията, които предлагат застрахователни договори, да изключват от печалбата или загубата някои допълнителни счетоводни несъответствия и временни колебания, които биха могли да възникнат при прилагане на МСФО 9 *Финансови инструменти* преди прилагането на МСФО 17

Застрахователни договори. Дейността на застрахователите е свързана предимно със застраховане единствено и само когато:

- 1) балансовата стойност на техните пасиви, възникващи от договори в обхвата на МСФО 4 Застрахователни договори, която включва всички депозитни компоненти или внедрени деривативи, необвързани със застрахователни договори е значителна в сравнение с общата балансова стойност на всички техни пасиви; и
- 2) процентът на общата балансова стойност на техните пасиви, свързани със застраховане, в сравнение с общата балансова стойност на всички техни пасиви е по-голям от 90 %; или по-малък от или равен на 90 %, но по-голям от 80 % и застрахователите не извършват съществена дейност, която не е свързана със застраховане.

Застрахователите могат да приложат временно освобождаване от МСФО 9 *Финансови инструменти* само и единствено ако:

- 1) преди това не са прилагали никаква версия на МСФО 9 *Финансови инструменти*, тъй като Съветът издаде няколко последователни версии на този стандарт през 2009 г., 2010 г. 2013 г. 2014 г. и последната е от 2016 г., освен единствено изискванията за представяне на печалби и загуби от финансови пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, и
- 2) тяхната дейност е свързана предимно със застраховане към датата на годишното им отчитане, която непосредствено предшества 1 април 2016 г., или към датата на следващото годишно отчитане.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За утвърждаването на концепцията за справедлива стойност, решаващо влияние оказват общоприетите счетоводни принципи на САЩ (USGAAP). Съгласно проучване на Swiss Reinsurance (SwissRe), публикувано в изданието Sigma, бр. 7 от 2004 г. това влияние е признато от Борда по МСС и във връзка с разпоредбите в МСФО 4 Застрахователни договори. Именно поради тази причина прилагането на МСФО 9 *Финансови инструменти* от застрахователите е от съществено значение за потребителите на техните финансови отчети. С прилагането на МСФО 9 *Финансови инструменти*, застрахователите ще подобрят качеството и прозрачността на оповестяванията във финансовите си отчети. За целта те трябва да засилят вътрешния си контрол върху финансовата отчетност, за да гарантират качеството и надеждността на информацията, предоставена във финансовите им отчети. „Финансовото и имущественото състояние на застрахователите... е особено чувствително към всяка една промяна на финансовите пазари, което оказва влияние върху оценките, представени във финансовите им отчети. По този начин основната качествена характеристика на финансовите отчети на застрахователите ..., за вярно и честно представяне, е изградена в много голяма степен на приблизителни оценки” (Маврудиев, Хр., (2018), Миланова-Цончева, Ем., Начкова, М., Маврудиев, Хр., „Счетоводство на застрахователите и осигурителите“, Издателски комплекс на УНСС, София, ISBN 978-619-232-116-1, с.137). „Счетоводните приблизителни оценки се основават на разумна преценка за управлението на предприятието и се определят на базата на обективни обстоятелства, които могат да се подкрепят от минал опит и добри практики при подобни сделки, или в редки случаи — писмени становища на независими експерти.” (Станева, В., (2020), „Критерии и подходи за диференциране на счетоводните приблизителни оценки от актюерските оценки”, Сборник доклади от Юбилейна Международна Научна Конференция „Икономическа наука, образование и реална икономика: Развитие и взаимодействия в дигиталната епоха”, 11-12 май 2020, Икономически университет – Варна, България)

От изключителна важност за продължаване на дейността на застрахователите в обозримото бъдеще, т.е. за спазването на счетоводния принцип „Действащо предприятие” е те да поддържат своята платежоспособност, ликвидност, рентабилност и финансова устойчивост. „Анализът и оценката на финансовата устойчивост е с особена важност в условията на глобализация, конкурентен и динамичен пазар, характеризиращ се с определена степен на ентропия, действие на финансовата и икономическа криза, задължнялост между бизнес субектите в страната. ... финансовата устойчивост на предприятието - важна предпоставка за постигане и поддържане на финансово равновесие в краткосрочна и дългосрочна перспектива. Финансовата устойчивост, рентабилността и ликвидността се разглеждат като взаимосвързани елементи на системата, описваща финансовото равновесие на предприятието.” (Иванова, Р., 2014, „Анализ и оценка на финансовата устойчивост на предприятието”, XII Scientific Conference Management and Engineering`14, Sozopol, Bulgaria, Сборник с доклади, с. 1053)

ЛИТЕРАТУРА

- Маврудиев, Хр. (2018). Миланова-Цончева, Ем., Начкова, М., Маврудиев, Хр., „Счетоводство на застрахователите и осигурителите“, Издателски комплекс на УНСС, София, ISBN 978-619-232-116-1.
- Миланова, Е. (2017). „Съвместимост между МСФО 9 Финансови инструменти и Базелската рамка за капиталови изисквания“, Годишник на ИДЕС, София, ISSN 1314-8990
- Миланова-Цончева, Ем., Петрова, Д., Начкова, М., Иванова, Р., & Тодоров, Л. (2018). „Финансово-счетоводен мениджмънт“, ИК – УНСС, С., ISBN 978-619-232-073-7.
- Начкова, М. (2020). „Предизвикателства при осъществяване на независим финансов одит на финансовите отчети на застрахователите“, Сборник доклади от Юбилейна Международна Научна Конференция „Икономическа наука, образование и реална икономика: Развитие и взаимодействия в дигиталната епоха“, 11-12 май 2020, Икономически университет – Варна, България.
- Иванова, Р. (2014). „Анализ и оценка на финансовата устойчивост на предприятието“, XII Scientific Conference Management and Engineering`14, Sozopol, Bulgaria, Сборник с доклади;
- Станева, В. (2020). „Критерии и подходи за диференциране на счетоводните приблизителни оценки от актюерските оценки“, Сборник доклади от Юбилейна Международна Научна Конференция „Икономическа наука, образование и реална икономика: Развитие и взаимодействия в дигиталната епоха“, 11-12 май 2020, Икономически университет – Варна, България.
- Закон за счетоводството, (2019). Обн., ДВ, бр. 95 от 8.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл.изм. в ДВ бр. 96 от 06.12.2019 г.;
- Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО), (2016). Официален вестник на ЕС, Регламент (ЕС) 2016/2067 на Комисията от 22 ноември 2016 година, L323;
- Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Комисията от 3 ноември 2008 година за приемане на някои международни счетоводни стандарти в съответствие с Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета с последно изменение, МСФО 4 „Застрахователни договори“, параграф 15 – 19; Основи за заключения, параграфи от ОЗ94 до ОЗ104.
- Регламент (ЕС) 2017/1988 на Комисията от м.ноември 2017 г.